Transportni problem

1. Definicija i tumačenje problema

Transportni problem predstavlja specijalnu vrstu problema linearnog programiranja koji se formalno može definisati na sledeći način.

$$(\min) \sum_{i=1}^{n} \sum_{j=1}^{m} c_{ij} x_{ij}$$

pri ograničenjima

$$\sum_{j=1}^{m} x_{ij} \le a_i, i = 1, ..., n$$

$$\sum_{i=1}^{n} x_{ij} \le b_j, j = 1, ..., m$$

$$x_{ij} \ge 0$$

Uobičajeno intuitivno tumačenje problema je sledeće.

Potrebno je preneti robu iz skladišta u prodavnice. Na raspolaganju imamo m prodavnica i n skladišta.

 a_i predstavlja ukupnu količinu robe u *i*-tom skladištu (*ponuda*).

 b_j predstavlja količinu zahtevane robe u j-toj prodavnci (potražnja).

 c_{ij} predstavlja cenu transporta jedne jedinice robe iz i-tog skladišta u j-tu prodavnicu.

 x_{ij} označava koliko jedinica robe treba prebaciti iz skladišta i u prodavnicu j, odnosno to su ciljne promenljive.

Na osnovu ovoga očigledno je i šta sama ograničenja u formalnoj postavci intuitivno predstavljaju.

$$\sum_{i=1}^{m} x_{ij} \le a_i, i = 1, ..., n$$

nam govori da ukupna količina uzete robe iz i-tog skladišta ne sme prekoračiti ukupnu količinu robe (ponudu) u i-tom skladištu.

$$\sum_{i=1}^{n} x_{ij} \le b_j, j = 1, ..., m$$

nam govori da ukupna količina robe dovedene u j-tu prodavnicu ne sme prekoračiti količinu zahtevane robe (potražnju) u j-toj prodavnici.

Ovakav model problema pogodan je za matrično predstavljanje, tako da problem možemo prikazati matrično na sledeći način.

2. Balansiran i nebalansiran problem

Prirodno se nameće pitanje regulisanja slučaja kada se ukupna ponuda i ukupna potražnja razlikuju. Stoga uvodimo pojmove *balansiranog* i *nebalansiranog* transportnog problema.

Za transportni problem kažemo da je *balansiran* ukoliko je ukupna ponuda jednaka ukupnoj potražnji, odnosno ako važi

$$\sum_{i=1}^{n} a_i = \sum_{j=1}^{m} b_j$$

U suprotnom kažemo da je problem *nebalansiran*.

Primetimo da u slučaju balansiranog transportnog problema možemo nametnuti još jači uslov, tj uslov da sva roba bude raspoređena. Zbog toga nejednakosti u ograničenjima mogu postati jednakosti.

Ukoliko je problem nebalansiran potrebno ga je svesti na balansirani problem uvođenjem *fiktivnih skladišta* (*redova*) ili *fiktivnih prodavnica* (*kolona*). Naime, po samoj definiciji nebalansiranosti problema znamo da važi

$$\sum_{i=1}^{n} a_i \neq \sum_{j=1}^{m} b_j$$

To možemo razdvojiti na dva podslučaja:

1. Ponuda je veća od potražnje

$$\sum_{i=1}^{n} a_i > \sum_{j=1}^{m} b_j$$

U ovom slučaju potrebno je uvesti *fiktivnu kolonu* koja će predstavljati još jednu fiktivnu prodavnicu koja će zahtevati onoliko robe koliko ima "viška".

2. Potražnja je veća od ponude

$$\sum_{i=1}^{n} a_i < \sum_{j=1}^{m} b_j$$

U ovom slučaju potrebno je uvesti *fiktivni red* koji će predstavljati još jedno fiktivno skladište koje će imati onoliko robe koliko ima "manjka".

U oba slučaja za cenu transporta robe u novonastalom redu/koloni poželjno je koristiti neku vrednost koja je znatno veća od svih ostalih vrednosti cena transporta kako bi algoritam favorizovao ostale (realne) redove i kolone.

U nastavku sledi primer *python* koda koji demonstrira proceduru balansiranja transportnog problema.

```
Ulaz:
   C - matrica cena
   a - ponude u skladištima
   b - potražnje u prodavnicama
    tuble:
        (nova matrica cena,
        nove ponude u skladištima,
        nove potražnie u prodavnicama,
        indeksi fiktivnih redova,
        indeksi fiktivnih kolona)
def balance problem(C, a, b):
   supply = sum(a)
                                                            # Ukupna ponuda
   demand = sum(b)
                                                            # Ukupna potražnja
    if supply == demand:
       # Ukoliko su ponuda i potražnja jednake problem je već balansiran
        return C, a, b, [], []
    diff = abs(supply - demand)
                                                            # Apsolutna vrednost razlike u ponudi i potražnji
    frow = []
    fcol = []
    if supply > demand:
                                                            # Prvi slučaj, ponuda je veća od potražnje
       new col = np.repeat(DUMMY VALUE, C.shape[0])
                                                            # Fiktivna kolona
       C = np.hstack((C, new_col.reshape(-1, 1)))
       b = np.append(b, diff)
       fcol = [C.shape[1] - 1]
                                                            # Drugi slučaj, potražnja je veća od ponude
       new row = np.repeat(DUMMY VALUE, C.shape[1])
                                                            # Fiktivni red
       C = np.vstack((C, new_row))
       a = np.append(a, diff)
       frow = [C.shape[0] - 1]
    return C. a. b. frow. fcol
```

3. Metod minimalnih cena

Kao u većini problema linearnog programiranja, ideja je početi od nekog dopustivog rešenja i zatim iterativno vršiti popravke tog rešenja tako da teži ka optimalnom. *Metod minimalnih cena* je jedan od metoda za nalaženje početnog dopustivog rešenja transportnog problema. Prvo ćemo videti primer metoda minimalnih cena a zatim i konkretnu *python* implementaciju.

Neka je data naredna matrica problema:

Počinjemo tako što tražimo minimalnu cenu u matrici.

U ovom slučaju to je 4 i odgovara ceni transporta iz skladišta 1 u prodavnicu 0

Zatim gledamo u ponudu i potražnju za dato skladište i prodavnicu, i uzimamo manju od te dve vrednosti kao broj jedinica robe za naše početno rešenje. U uvom slučaju to će biti 30. Sada za uzetu vrednost umanjimo i ponudu i potražnju. Primetimo da ovim postupkom garantujemo da će u svakom koraku bar jedna od ove dve vrednosti postati 0. Zato je potrebno da odgovarajući red ili kolonu u kom se nalazi nula uklonimo, jer tu robu smatramo iskorišćenom. U ovom slučaju uklanjamo red 1, jer se njegova vrednost anulira. Sada imamo novu matricu problema (levo) i trenutno rešenje (desno):

	0	1	2	а				
0	5	7	8	70		0	1	2
			6		0	0	0	0
			7		1	30	0	0
_			_		2	0	0	0
h	35	42	43		2	J	J	U

Nastavljamo proces, naravno izuzimajući izbačene redove i kolone (označene sa *x*). Sada je najmanja vrednost u tabeli 5, i ona odgovara redu 0 i koloni 0. Odgovarajuće vrednosti ponude i potražnje su 70 i 35. Oduzimajući 35 od obe anulira se vrednost u koloni 0, tako da tu kolonu izbacujemo, a 35 dodajemo u trenutno rešenje.

	0	1	2 a		0	1	2
0	5	7	8 70	0	35	0	0
X	X	X	X X	1	30	0	0
2	6	7	7 50	2	0	0	0
b	35	42	43				

Nastavljajući na isti način dobijamo:

Na taj način dobijamo početno dopustivo rešenje:

$$X_0 = \begin{pmatrix} 35 & 35 & 0 \\ 30 & 0 & 0 \\ 0 & 7 & 43 \end{pmatrix}$$

Nenula pozicije smatramo bazisnim pozicijama, i koristimo oznaku C^B_{ij} da označimo skup bazisnih cena.

Dopustivost rešenja nam garantuje činjenica da u svakom koraku biramo manju od dve vrednosti između ponude i potražnje, što znači da nikada nećemo prekoračiti ni jedno. Ovakvo rešenje, naravno, ne mora biti optimalno.

Takođe primetimo da ovaj proces ima tačno m+n-1 iteracija. Razlog za to je činjenica da u svakom koraku izbacujemo ili jedan red ili jednu kolonu, kojih ukupno ima m+n.

U nastavku sledi primer *python* koda koji demonstrira proceduru nalaženja početnog dopustivog rešenja metodom minimalnih cena.

```
Ulaz:
   C - matrica cena
   a - ponude u skladištima
   b - potražnje u prodavnicama
   X - početno dopustivo rešenje
def min_cost_method(C, a, b):
   m, n = C.shape
   X = np.zeros(C.shape)
   # NAPOMENA: Nećemo zaista izbacivati kolone i redove jer na taj način se menjaju i indeksi
   # Zbog toga zapravo pamtimo indekse izbačenih kolona i redova
    removed rows = np.array([], dtype='int')
                                                                        # Niz indeksa izbačenih redova
   removed columns = np.array([], dtype='int')
                                                                        # Niz indeksa izbačenih kolona
    for \underline{} in range(m + n - 1):
        p, q = ut.argmin_exclude(C, removed_rows, removed_columns)
                                                                        # Tražimo indekse polja sa minimalnom cenom
        the_min = min(a[p], b[q])
                                                                        # Manja od vrednosti ponude i potražnje za dato polje
       X[p][q] = the_min
                                                                        # U rešenje upisujemo tu vrednost
        a[p] = a[p] - the min
                                                                        # Oduzimamo tu vrednost od ponude
       b[q] = b[q] - the_min
                                                                         # Oduzimamo tu vrednost od potražnje
        if a[p] == 0:
          removed_rows = np.append(removed_rows, p)
                                                                        # Brišemo odgovarajući red ili kolonu
        elif b[q] == 0:
           removed_columns = np.append(removed_columns, q)
   return X
```

4. Metod potencijala

Nakon nalaženja početnog rešenja metodom minmalnih cena (ili nekim drugim metodom) imamo garanciju samo da je rešenje dopustivo, ali ne i da je optimalno. Optimizacija rešenja se izvodi iterativno, vršenjem odgovarajućih popravki nad početnim rešenjem. Jedan metod kojim se to realizuje je *metod potencijala*.

Potencijali predstavljaju brojeve oblika u_i, v_j gde i = 1, ... n, odnosno dodeljuju se vektorima a i b. Za početak ih određujemo tako da važi

$$c_{ij}^B - u_i - v_j = 0$$

Ovim smo zapravo definisali linearni sistem od m+n-1 jednačina i m+n nepoznatih. Jednu nepoznatu ćemo ipak anulirati a to radimo tako što izaberemo onaj potencijal u čijoj vrsti ili koloni ima najviše bazisnih promenljivih, i njega postavimo na nulu. Na taj način sistem je od tačno m+n nepoznatih i m+n jednačina. Na našem primeru za bazisno rešenje:

$$X_0 = \begin{pmatrix} 35 & 35 & 0 \\ 30 & 0 & 0 \\ 0 & 7 & 43 \end{pmatrix}$$

bazisne pozicije su $B = \{(0,0), (0,1), (1,0), (2,1), (2,2)\}$. Na osnovu toga dobijamo opisani sistem jednačina:

$$u_0 + v_0 = 5$$

$$u_0 + v_1 = 7$$

$$u_1 + v_0 = 4$$

$$u_2 + v_1 = 7$$

$$u_2 + v_2 = 7$$

Primetimo da sistem i dalje možemo smestiti u matricu tako što odredimo da prvih n kolona označava u-ove a narednih m označava v-ove. Zato je sistem u standardnom Ax = b obliku:

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 \\ 1 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} u_0 \\ u_1 \\ u_2 \\ v_0 \\ v_1 \\ v_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 5 \\ 7 \\ 4 \\ 7 \\ 7 \end{pmatrix}$$

Sada treba pronaći potencijal za anuliranje, na već pomenut način. U ovom primeru to će biti potencijal u_0 (primetimo da smo mogli izabrati bilo koji sa dve bazne promenljive u redu/koloni). Modifikovan sistem sada izgleda ovako:

$$\begin{pmatrix} 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} u_0 \\ u_1 \\ u_2 \\ v_0 \\ v_1 \\ v_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 5 \\ 7 \\ 4 \\ 7 \\ 7 \end{pmatrix}$$

I njegovo rešenje je (0, -1, 0, 5, 7, 7), odnosno:

$$u_0 = 0, u_1 = -1, u_2 = 0, v_0 = 5, v_1 = 7, v_2 = 7$$

Nakon ovoga ja potrebno vršiti popravku počevši od neke nebazisne pozicije. Tu poziciju biramo kao najnegativniju za koju važi:

$$C_{i,i}^N - u_i - v_j < 0$$

Ukoliko takvo i, j ne postoji onda se algoritam zaustavlja, i trenutno bazisno rešenje je optimalno:

$$C_{ij}^N - u_i - v_j \ge 0 \quad \forall i, j \Rightarrow \text{STOP}$$

U našem slučaju vrednosti su sledeće:

$$C_{02} - u_0 - v_2 = 8 - 0 - 7 = 1$$

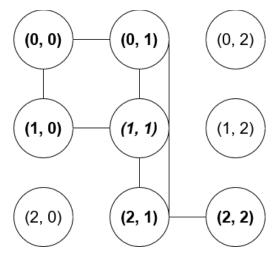
$$C_{11} - u_1 - v_1 = 4 + 1 - 7 = -2$$

$$C_{12} - u_1 - v_2 = 6 + 1 - 7 = 0$$

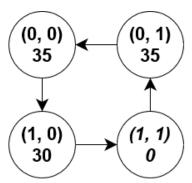
$$C_{20} - u_2 - v_0 = 6 - 0 - 5 = 1$$

Vidimo da uslov zaustavljanja nije ispunjen. Jedina negativna, samim tim i najnegativnija vrednost, postiže se za (r,s)=(1,1).

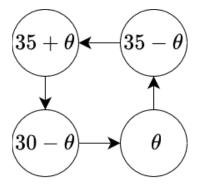
Počevši od ovog polja vršimo prepravke po bazisnim pozicijama. To radimo tako što konstruišemo cikl u grafu koga čine sve trenutno bazisne pozicije i jedna nebazisna pozicija r, s. Pritom u datom grafu ne smemo imati dijagonalne grane. Konstruisani graf za date pozicije izgleda ovako:

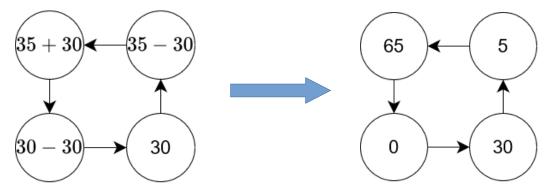
Kao što vidimo, uzimamo u obzir samo bazisne pozicije (podebljanje) i jednu nebazisnu poziciju (podebljanjo i iskošeno). Cikl tražimo tako da počinje u nebazisnoj poziciji. U ovom slučaju on će uključivati samo čvorove (0, 0), (0, 1), (1, 0), (1, 1), i izgledaće ovako (dopisane su trenutne vrednosti bazisnog rešenja za date promenljive).

Nebazisnoj poziciji dodeljujemo vrednost popravke θ , dok se ostale promenljive u ciklu alternativno popravljaju sa $\pm \theta$.

Ostaje samo odabir početne θ vrednosti koja se bira kao minimalna trenutna bazisna vrednost u ciklu na negativnim pozicijama (na pozicijama gde je popravke $-\theta$). U ovom slučaju to je vrednost 30, i odgovara poziciji (1,0). Primetimo da nakon primene popravke upravo ta promenljiva postaje anulirana, dok se promenljiva na poziciji r,s menja sa nule na novu vrednost. Na taj način je efektivno odabrana promenljiva napustila bazu, a r,s ušla u bazu.

Na ovaj način dobili smo novo rešenje (prepravku bazisnog rešenja):

$$X_1 = \begin{pmatrix} 65 & 5 & 0 \\ 0 & 30 & 0 \\ 0 & 7 & 43 \end{pmatrix}$$

Sada se postupak ponavlja dok se ne ispuni uslov zaustavljanja. Za nove potencijale dobijamo novi sistem jednačina:

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 \\ 1 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} u_0 \\ u_1 \\ u_2 \\ v_0 \\ v_1 \\ v_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 5 \\ 7 \\ 4 \\ 7 \\ 7 \end{pmatrix}$$

Na već opisan način anuliramo potencijal v_1 :

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 1 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} u_0 \\ u_1 \\ u_2 \\ v_0 \\ v_1 \\ v_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 5 \\ 7 \\ 4 \\ 7 \\ 7 \end{pmatrix}$$

I dobijamo rešenje sistema:

$$u_0 = 3, u_1 = 0, u_2 = 3, v_0 = 2, v_1 = 4, v_2 = 4$$

Proveramo vrednosti izraza
$$C_{ij}^N-u_i-v_j$$
:
$$C_{02}-u_0-v_2=8-3-4=1$$

$$C_{10}-u_1-v_0=4-0-2=2$$

$$C_{12}-u_1-v_2=6-0-4=2$$

$$C_{20}-u_2-v_0=6-3-2=1$$

Primećujemo da su ovaj put svi pozitivni, tako da se algoritam ovde zaustavlja. Optimalno rešenje je trenutno bazisno rešenje, tj:

$$X_1 = \begin{pmatrix} 65 & 5 & 0 \\ 0 & 30 & 0 \\ 0 & 7 & 43 \end{pmatrix}$$

5. Tumačenje konačnog rešenja

Finalno rešenje nam govori sledeće:

- * Potrebno je prebaciti 65 jedinica robe iz skladišta 0 u prodanicu 0 $\circ$ cena je 65*5=325
- Potrebno je prebaciti 5 jedinica robe iz skladišta 0 u prodanicu 1 $\circ$ cena je 5*7=35
- Potrebno je prebaciti 30 jedinica robe iz skladišta 1 u prodanicu 1 $\circ$ cena je 30*4=120
- Potrebno je prebaciti 7 jedinica robe iz skladišta 2 u prodanivu 1 $\circ$ cena je 7*7=49
- * Potrebno je prebaciti 43 jedinice robe iz skladišta 2 u prodanivu 2 $\circ$ cena je 43*7=301

Sabiranjem cena dobijamo optimalnu vrednost funkcije cilja

$$325 + 35 + 120 + 49 + 301 = 830$$

Finalno rešenje problema (optimalna vrednost funkcije cilja i tačka za koju se ona dostiže):

$$\hat{f} = 830 \qquad \hat{X} = \begin{matrix} 65 & 5 & 0 \\ 0 & 30 & 0 \\ 0 & 7 & 0 \end{matrix}$$

6. Delovi koda

U nastavku slede isečci *python* koda koji implementira odabrane delove funkcionalnosti metoda potencijala. Kompletan kod može se naći na *github* repozitorijumu:

https://github.com/aleksakojadinovic/DS3/tree/master/04_transport_and_assignment_problem

```
Biranje potencijala koji se anulira
Ulaz:
    caps_mask - Binarna matrica
                caps mask[i][j] == 1 : promenljiva (i, j) je bazisna
                 caps_mask[i][j] == 0 : promenljiva (i, j) nije bazisna
    tuple: (index, axis)
    index:
         - indeks reda ili kolone onog potencijala koji treba anulirati
        - oznaka da li se radi o redu ili koloni
def find best potential(caps mask):
    best row index = None
    best row count = None
    for i, row in enumerate(caps mask):
         basic count = np.count nonzero(row == 1)
                                                                          # broj bazisnih promenljivih u datom redu
         if best row index is None or basic count > best row count:
             best row index = i
             best_row_count = basic_count
    best column index = None
    best column count = None
    for j in range(caps mask.shape[1]):
         col = caps mask[:, j]
         basic count = np.count nonzero(col == 1)
                                                                          # broj bazisnih promenljivih u datoj koloni
         if best column index is None or basic count > best column count:
             best column index = j
             best_column_count = basic_count
    return (best row index, 0) if best row count > best column count else (best column index, 1)
Metod potencijala
Ulaz:
                     - matrica cena
                    - vektor a (ponuda)
                    - vektor b (potražnja)
                    - početno rešenje, dobijeno metodom minimalnih cena
   basis_solution
                     - Binarna matrica
    caps
                   caps[i][j] == 1 : promenljiva (i, j) je bazisna
caps[i][j] == 0 : promenljiva (i, j) nije bazisna
   Matrica koja predstavlja rešenje
def potential method(C, a, b, basis solution, caps):
   m, n = C.shape
    shape = C.shape
    iteration = 0
```

```
while True:
   basis\_indices = list(map(tuple, np.argwhere(caps == 1)))
                                                             # lista haznih indeksa
   non_basis_indices = list(map(tuple, np.argwhere(caps = 0)))
                                                            # lista nebaznih indeksa
   potentials_systemA = np.zeros((m + n - 1, m + n))
                                                             # sistem jednačina za nalaženje potencijala (A)
   potentials_systemB = np.zeros(m + n - 1)
                                                             # sistem jednačina za nalaženje potencijala (b)
   for row, base_coords in enumerate(basis_indices):
      base_i = base_coords[0]
      base_j = base_coords[1]
      potentials systemA[row][base i] = 1.0
      potentials systemA[row][m + base j] = 1.0
      potentials systemB[row] = C[base i][base j]
   to_set_zero_index, to_set_zero_axis = find_best_potential(caps) # nalazimo potencijal koji se naulira
   to_set_zero_actual_index = to_set_zero_index
   if to_set_zero_axis == 1:
      to_set_zero_index = m + to_set_zero_index
   potential system solution = np.linalg.solve(potentials systemA, potentials systemB) # rešavamo sistem koristeći numpy biblioteku
   potential_system_solution = np.insert(potential_system_solution, to_set_zero_actual_index, 0)
```

```
r = None
s = None
lowest_val = None
for i, j in non_basis_indices:
    ui = potential_system_solution[i]
                                                                     # biramo nebazisnu promenljivu od koje kreće popravka
    vj = potential_system_solution[m + j]
    val = C[i][j] - ui - vj
    if val < 0:</pre>
        if lowest_val is None or val < lowest_val:</pre>
            lowest_val = val
            r = i
if lowest_val is None:
   return basis_solution
                                                                     # ukoliko ne postoji trenutno rešenje je optimalno
graph = graphs.get_graph(r, s, caps)
cycle = graphs.find_cycle(graph, ut.pack_indices(r, s, shape), shape=shape)
cycle_coordinates = list(map(lambda x: ut.unpack_index(x, shape), cycle))
                                                                                  # konstruišemo graf i nalazimo cikl
                                                                                  # biramo početnu theta vrednost
corr_theta_j = None
corr_theta = None
for idx, (i, j) in enumerate(cycle_coordinates):
   if idx % 2 == 1:
       if corr theta is None or basis solution[i][j] < corr theta:</pre>
            corr_theta_i = i
            corr_theta_j = j
            corr_theta = basis_solution[i][j]
basis_solution[r][s] = corr_theta
                                                                                   # jedna promenljiva izlazi iz baze
caps[corr_theta_i][corr_theta_j] = 0
caps[r][s] = 1
                                                                                   # (r. s) ulazi u bazu
iteration += 1
```